

HATKASSA JA HUKASSA - SIJOITETTUIJEN NUORTEN
LUVATTOMAT POISSAOLOT
TURVALLISUUSNÄKÖKULMASTA

Jasmin Hiissa

Kandidaatintutkielma

Sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian
laitos

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2023

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	4
2.1 Lastensuojelun sijaishuolto ja laitoshuolto	3
2.2 Sijaishuoltopaikasta luvattomasti poistuminen tai sinne palaamatta jättäminen.....	4
2.3 Asiakasturvallisuus	6
2.4 Asiakasturvallisuus lastensuojelussa	8
3 TUTKIELMAN TOTEUTUS JA TIEDONHAUN KUVAUS.....	10
4 HATKAAMINEN TUTKIMUKSEN VALOSSA.....	14
4.1 Hatkaaminen tilastoissa	14
4.2 Hatkaamisen syitä	15
4.3 Hatkaaminen turvallisuusnäkökulmasta	17
4.4 Hatkaamisen yhteys asiakasturvallisuuteen.....	19
5 POHDINTA.....	23
LÄHTEET.....	28

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Jasmin Hiissa	
Työn nimi Hatkassa ja hukassa – sijoitettujen nuorten luvattomat poissaolot turvallisuusnäkökulmasta	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Syksy 2023	Sivumäärä 34
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan hatkaamista, eli sijaishuoltopaikasta luvattomasti poistumista tai sinne palaamatta jättämistä. Kandidaatintutkielman tutkimustehtävä on luoda informatiivinen kuvaus siitä, mitä hatka-ilmioistä ja sen taustalla olevista syistä tiedetään yleisesti ja tutkimuksen valossa. Tutkielmassa tarkastellaan hatkaamisen yhteyttä asiakasturvallisuuteen.</p> <p>Asiakasturvallisuuden yhtenä keskeisenä tavoitteena on järjestää, tuottaa ja toteuttaa palvelut siten, etteivät asiakkaan fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja taloudellinen turvallisuus vaarannu. Tilanteessa, jossa lapsen tai nuoren turvallisuus on uhattuna ja olosuhteet voivat aiheuttaa hänelle vaaraa, laiminlyönnin tai kaltoinkohtelun seuraukset voivat vaikuttaa vakavasti heidän terveyteensä ja turvallisuuteensa. Tutkielman tutkimuksellinen viitekehys keskittyy Lähteisen ym. (2022) tutkimusartikkeliin asiakasturvallisuuden ulottuvuuksista sosiaalihuollossa.</p> <p>Tutkielmaa tukevana aineistona käytetään hatka-ilmioitä käsitteleviä selvityksiä ja tieteellisiä tutkimuksia. Aineistolähtöisen analyysin perusteella asiakasturvallisuus on keskeinen osa sosiaalityön käytäntöjä ja lastensuojelua. Jotta sijoitetun nuoren asiakasturvallisuus voidaan taata, tulee nuorta suojella erilaisilta riskeiltä, tarjota heidän tarpeidensa mukaista tukea ja taata ympäristö, joka edistää lastensuojelulain mukaisesti heidän hyvinvointiaan ja turvallisuuttaan. Sijaishuoltopaikasta luvattomasti poistuminen tai sinne palaamatta jättäminen aiheuttaa merkittävän haasteen lastensuojelulle, sillä se vaarantaa lasten ja nuorten turvallisuuden ja hyvinvoinnin.</p>	
Asiasanat lastensuojelu, sijaishuolto, hatkaaminen, luvaton poistuminen, luvaton poissaolo, turvallisuus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja Ohjaaja Kaisa Haapakoski	

1 JOHDANTO

“Mut en mä hatkannu, ku kävin vaan tuolla pyörähtämässä ”, totesi nuorukainen, jonka kanssa kävin iltavuoroni päätteeksi kertauksen hänen lähes viikon kestäneestä karkureissustaan. Sijoitettujen lasten luvaton sijaishuoltopaikasta poistuminen tai sinne palaamatta jättäminen on osa laajempaa ilmiötä, joka liittyy lastensuojelun ja perheiden kanssa tehtävän työhön. Tutkielmassani olin kiinnostunut tutkimaan hatkaamista, eli luvattomia poissaoloja ilmiönä ja syitä sille, miksi sijoitetut lapset ja nuoret karkaavat sijaishuoltopaikasta ja millaisia turvallisuusriskejä se voi sisältää.

Sijaishuoltopaikasta luvattomasti poistuminen tai sinne palaamatta jättäminen aiheuttaa merkittävän haasteen lastensuojelulle, sillä se vaarantaa lasten ja nuorten turvallisuuden ja hyvinvoinnin. Suomessa lastensuojelulain tarkoitus on varmistaa, että lapsella on oikeus kasvaa turvallisessa ympäristössä, saada mahdollisuudet tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä nauttia erityisestä suojelusta (417/2007 §1).

Asiakasturvallisuuden näkökulmasta tarkasteltuna lastensuojelu vaatii äärimmäistä tarkkuutta ja herkkyyttä. Asiakasturvallisuus kiteytyy sosiaalihuollossa ja lastensuojelussa palveluiden, menetelmien, työtapojen ja tehtyjen toimenpiteiden ja päätösten turvallisuuteen. Lastensuojelun ammattilaisilta edellytetään syvää ymmärrystä erilaisten toimenpiteiden ja interventioiden vaikutuksista asiakkaiden elämään, erityisesti niiden lasten ja perheiden kohdalla, jotka ovat kaikkein heikommassa asemassa. Asiakasturvallisuuden yhtenä keskeisenä tavoitteena on järjestää, tuottaa ja toteuttaa palvelut siten, etteivät asiakkaan fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja taloudellinen turvallisuus vaarannu. Tilanteessa, jossa lapsen tai nuoren turvallisuus on uhattuna ja olosuhteet voivat aiheuttaa hänelle vaaraa, laiminlyönnin tai kaltoinkohtelun seuraukset voivat vaikuttaa vakavasti heidän terveyteensä ja turvallisuuteensa. (Välimäki, Vornanen, Vanjusov & Hämäläinen 2021, 137; Lähteinen, Pehkonen & Pohjola 2022, 343.)

Miksi nuoret sitten niin sanotusti hatkaavat? Ilmiö ei ole yksiselitteinen, vaan yksilölliset taustatekijät luvattomille poissaoloille ovat moninaiset liittyen nuoren elämäntilanteeseen ja elinympäristöön. Tutkimusten mukaan tärkeimmät syyt nuorten luvattomille poissaoloille ovat kavereihin liittyvät tekijät. On tärkeää ymmärtää hatkaamisen taustalla olevia syitä ja riskitekijöitä, jotta voidaan vähentää ja ehkäistä sijaishuoltopaikasta karkaamista. (Lehtonen & Telen 2013, 19.) Toteutan tämän kandidaatintutkielman kuvailevana kirjallisuuskatsauksena ja tutkielman tavoite on luoda informatiivinen katsaus hatka-ilmioistä. Tutkimuskysymykseni ovat: Mitä luvattomista poissaoloista tiedetään tutkimuksen valossa ja miten luvattomat poissaolot kytkeytyvät asiakasturvallisuuteen?

Luvaton poissaoleminen on sekä uhka lapsen ja nuoren terveydelle, hyvinvoinnille ja turvallisuudelle, että merkittävä haaste koko palvelujärjestelmälle, joka sen joutuu kohtaamaan. Vaikka aiheesta puhutaan paljon, siihen liittyvää tutkimusta ja selvityksiä Suomessa on verrattain vähän. Hatka-ilmioitä on jonkin verran käsitelty osana muuta lastensuojelun sijaishuollon tutkimusta, mutta viime vuosien aikana ei ole tehty laajempaa tutkimusta, jossa lasten karkaaminen lastensuojelulaitoksesta olisi ollut keskeisenä aiheena. (Lehtonen & Telen 2013, 9.)

Oma kiinnostukseni aiheeseen nousi työkokemukseni kautta. Työssäni näen paljon nuorten hatkaamista ja siihen liittyviä tekijöitä, joten halusin tarkastella aihetta syvemmällä tasolla. Suomalaisen tutkimuksen vähäisyydestä huolimatta kiinnostukseni aiheeseen säilyi ja tutkimukseni tavoite on lisätä yleisesti tietoa hatka-ilmioistä ja sen taustalla olevista syistä. Ensin avaan tutkielmani teoreettista taustaa ja määrittelen keskeisiä käsitteitä. Teoreettinen viitekehükseni rakentuu lastensuojelun, sijaishuollon, luvattomien poissaolojen ja turvallisuuden käsitteille. Tutkimuksellinen viitekehys keskittyy asiakasturvallisuuden ympärille. Tutkielmassani haluan tarkastella luvattomien poissaolojen yhteyttä lasten ja nuorten turvallisuuteen ja analysoida aihetta myös asiakasturvallisuuden näkökulmasta. Lopuksi pohdin mukaan valikoituneen aineiston avulla, miksi on tärkeää tiedostaa hatkaamisen taustalla olevia syitä ja tekijöitä, jotta hatkaamista voidaan ehkäistä yhä paremmin lastensuojelun tulevaisuudessa.

2 TUTKIELMAN TEOREETTINEN TAUSTOITUS

2.2. Käytetyistä käsitteistä

Lastensuojelulain mukaan lapsena pidetään alle 18-vuotiasta ja nuorena 18–24-vuotiasta (417/2007 §6). Olen kuitenkin päättänyt käyttää tutkielmassani sanaa *nuori* kuvaamaan tarkastelemaani ikäryhmää, johon kuuluu noin 12–18-vuotiaat. Tutkimusten mukaan sijaishuoltopaikoista karanneiden lasten ominaisuudet vaikuttavat karkaamiskäyttäytymiseen. Näistä ominaisuuksista huomionarvoista on nostaa esille se, että vanhemmat lapset karkaavat todennäköisemmin sijaishuoltopaikasta kuin nuoremmat lapset. (Hansung Kim, David Chenot & Sokho Lee 2015, 8.)

Luvatonta poissaolo tarkoittaa tilannetta, jossa kiireellisesti sijoitettu tai huostaanotettu nuori on poistunut luvatta ja tai jättänyt palaamatta sijaishuoltopaikkaansa (Lehtonen & Télen 2013, 5). Valitsin tutkielmassani tarkoituksellisesti käyttää käsitettä *hatka* kuvaamaan lastensuojelulaitoksesta luvatta poistumista tai sinne palaamatta jättämistä. Kyseessä on arkipäiväinen termi, joka viittaa lapsen tai nuoren karkaamiseen tai luvattomaan poissaoloon lastensuojelulaitoksesta, ja se on tuttu niin nuorille kuin ammattilaisillekin lastensuojelun kontekstissa (Pesäpuu 2023, 16). Käsitteellä *hatka* viitataan äkkilähtöön, karkuun tai pakoon lähtemiseen kiireellä (Suomen murteiden sanakirja, 2023). Vesa Jarva (2003) kertoo sanan alkuperän tulevan mahdollisesti venäjän kielestä, jossa sana *hódkij* tarkoittaa joutuisaa tai nopeakulkuista (Jarva 2003, 103–106).

Luvatonta poistumista sijaishuoltopaikasta kuvaavat useat englanninkieliset termit. Käsite *run away* on yleisesti käytetty karkaamista tai pakenemista käsittelevissä tutkimuksissa. Missing Children Europe- järjestö käyttää *run away*- termiä määrittelemään pakeneviksi lapsiksi kaikki ne, jotka pakenevat kotoa tai laitoksesta, johon heidät on sijoitettu (Missing Children Europe). Verbi *abscond* viittaa käyttäytymiseen, jolloin nuoret pakenevat sijaishuollosta. Tätä termiä on käytetty kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten luvattomalle

poistumiselle tai palaamatta jättämiselle. (Bowden ym. 2018, 2.) Suomennettuna se tarkoittaa karkaamista ja pakoon lähtemistä. Muita englanninkielisiä termejä luvattomalle poistumiselle tai hatkaamiselle ovat esimerkiksi *going missing* eli katoaminen vapaaehtoisesti tai vastentahtoisesti. Verbiä *absent* käytetään rinnakkain *missing*-käsitteen kanssa kuvaamaan tilannetta, jossa nuori määritellään vapaaehtoisesti poissaolevaksi ja jonka etsimiseksi ja löytämiseksi poliisit eivät tee aktiivisia toimenpiteitä. (Pesäpuu ry 2023, 16.)

Sijaishuollolla tarkoitetaan kiireellisesti sijoitetun tai huostaanotetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella (2007/417 §49). Lastensuojelulaitoksia on monenlaisia: lastenkodit, koulukodit ja näihin rinnastettavat hoitolaitokset, sekä vastaanottokodit ja nuorisokodit. Ensisijaisesti lapsi pyritään sijoittamaan perhehoitoon, mutta laitoshoidon on paras ratkaisu silloin kun lapsen hoito ja kasvatukseen edellyttävät vahvaa ammatillista osaamista. (THL, 2023.)

2.1 Lastensuojelun sijaishuolto ja laitoshuolto

Lastensuojelulain mukaan vanhemmilla ja huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja kasvatuksesta. Lastensuojelulla on kuitenkin velvollisuus tukea vanhempia ja huoltajia tässä tehtävässä. Yhteiskunnan on tarjottava perheille tarpeellista apua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja tukea vanhemmuutta. Mikäli vanhemmat ja huoltajat eivät kykene huolehtimaan lapsesta, lastensuojelun tehtävänä on turvata lapsen hyvinvointi. (417/2007 §2.) Lapsen oikeuksien sopimuksen tavoitin, lastensuojelulaki takaa lapsen oikeuden turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Perusoikeuksien rajoittamiselle tulee olla aina hyvin lain mukaan perustellut ja hyväksyttävät syyt, jotka ovat lastensuojelussa, sillä lastensuojelullisten toimenpiteiden tarkoituksena on nimenomaan huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta (Välimäki ym. 2021, 137).

Vuonna 2022 Suomessa tehtiin lastensuojeluilmoitus 98 634 lapsesta, mikä vastaa 9,1 prosenttia kaikista lapsista. Määrä kasvoi 5 prosenttia edellisestä vuodesta. (THL 2023, 1.) Lastensuojelun asiakkuus alkaa vasta silloin, jos sosiaalityöntekijä näkee lapsen tarvitsevan erityistä lastensuojelua. Tällöin perusteina ovat lapsen kasvuolosuhteiden vaarantuminen tai kyvyttömyys turvata lapsen terveys ja kehitys, tai jos lapsi itse vaarantaa omalla käyttäytymisellään terveyttään tai kehitystään. (417/2007 §27.)

Vaikka lastensuojelun ilmoitusten määrä on kasvanut, asiakasmäärä on pysynyt samana tai vähentynyt viime vuosina. Vuoden 2022 aikana kodin ulkopuolelle sijoitettuja alle 18-vuotiaita lapsia oli 17 885. Luku on täysin sama kuin vuonna 2021. Tästä perhehoidon osuus oli 50 prosenttia ja laitossijoitusten 40 prosenttia. Viimeisen 10 prosenttia sijoituksista muodostivat ammatillinen perhekotihoito ja muut sijoitusmuodot. (THL 2023, 1.)

Sijoitetuilla lapsilla viitataan alle 18-vuotiaisiin, jotka ovat sijoitettu kodin ulkopuolelle joko avohuollon tukitoimien, kiireellisen sijoituksen, huostaanoton tai jälkihuollon kautta (THL 2023, 25). Kiireellinen sijoitus tehdään silloin, jos lapsi on välittömässä vaarassa eivätkä perhe tai läheiset voi huolehtia lapsesta. Tällöin lastensuojelulla on velvollisuus viedä lapsi turvaan. Toisin kuin avohuollon sijoitus, kiireellinen sijoitus voidaan tehdä siitakin huolimatta, että vanhemmat tai lapsi vastustaisivat sitä. Kiireellisen sijoituksen aikana arvioidaan perheen tilannetta ja tuen tarvetta. Vaikka lastensuojelu joutuisikin puuttumaan perheen tilanteeseen, on tavoite mahdollistaa lapsen paluu kotiin sijoituksen päätyttyä. Mikäli sosiaalityöntekijä arvioi, ettei sijoituksen päättämiseksi ole edellytyksiä, alkaa huostaanoton valmistelu. (Lastensuojelu.info.) Huostaanotto ja sijoitus ovat lapsen perusoikeuksien rajoittamista, joka on lähtökohtaisesti aina tarkoitettu väliaikaiseksi eikä pysyväksi ratkaisuksi lapsen elämässä. Lisäksi vanhempia ja huoltajia tulee pyrkiä auttamaan ja tukemaan niin, ettei lastensuojelulle ole tarvetta. Huostaanotto ja lapsen sijoitus eivät poista vanhempien ja huoltajien oikeutta saada palveluita. (Välimäki ym. 2021, 137.)

2.2 Sijaishuoltopaikasta luvattomasti poistuminen tai sinne palaamatta jättäminen

Pesäpuun toteuttaman Hatkassa-hankkeen mukaan nuoret kuvaavat hatkaamisen tarkoittavan sellaista tilannetta, kun lastensuojelulaitokseen ei palata sovitusti, nuori ei ilmoita itsestään ja saattaa olla luvattomasti poissa useita päiviä tai viikkoja. Toisaalta hatkaaminen voidaan määritellä ammatilaisten näkökulmasta jo tuntien mittaiseksi luvattomaksi poissaoloksi. Nuorelle hatkaaminen voi merkitä vapautta ja mahdollisuutta irtaantua laitoksesta, mutta yhtä lailla se on suuri riski ajautua vaarallisiin tilanteisiin ilman aikuisen tarjoamaa apua ja suojaa. (Pesäpuu 2023, 17; Lehtonen & Telen 2013, 4.)

Tutkimusten mukaan sijaishuoltopaikoissa asuvat nuoret karkaavat todennäköisemmin kuin kotona asuvat, ja he ovat myös alttiimpia toistuvalla karkaamiskäyttäytymiselle. On hankala arvioida vuotuisia karkaamisia sijaishuoltopaikoista niin Suomessa kuin kansainvälisestikin johtuen siitä, että luvattomaan poissaolemiseen ei ole käytössä yhtenäisiä rekistereitä ja/tai ohjeistusta siitä, kuinka ne merkittäisiin rekistereihin. (Bowden 2017, 4; Lehtonen & Telen 2013, 9.)

Sami Isoniemen (2023) raportin mukaan Suomessa tilastoitiin lasten ja nuorten luvattomia poistumisia sijaishuoltopaikasta vuosina 2013–2014 yhteensä 6389 kappaletta. Luku ei kuitenkaan ole tarkka, sillä poliisin tietoon ei päädy kaikki luvattomat poistumiset. Lisäksi kyseinen luku sisältää samojen lasten ja nuorten hatkaamisia. Poissaoloja oli vuonna 2013 3 325 kappaletta ja vuonna 2014 3 064 kappaletta. Luvattomien poissaolojen määrä on kasvanut vuosista 2013–2014, sillä lastensuojeluviranomaiselle annettuun virka-apuun liittyvät ilmoitukset pitivät sisällään 3 733 luvattonta poissaoloa vuonna 2020. Isoniemen raportissa tarkastellaan niitä tapauksia, joissa lastensuojeluviranomainen on esittänyt poliisille virka-apupyynnön lapsen tai nuoren etsimiseksi ja edelleen sijaishuoltopaikkaan palauttamiseksi. (Isoniemi 2023, 36.)

2.3 Asiakasturvallisuus

Sanna Lähteinen, Aini Pehkonen ja Anneli Pohjola (2022) avaavat tutkimuksessaan asiakasturvallisuuden käsitettä ja sen jakamista neljään asiakasturvallisuuden ulottuvuuksia ilmentävään kategoriaan. Asiakasturvallisuus on käsitteenä sosiaalihuollon palvelujärjestelmässä ja sosiaalityön tutkimuksessa toistaiseksi vakiintumaton, ja lisäksi se on käsitteenä uudempi kuin potilasturvallisuus. Asiakasturvallisuutta on määritellyt sosiaali- ja terveysalan lupavirasto Valvira. Sosiaalihuollossa asiakasturvallisuus nähdään sisältävän palveluiden järjestämisen ja niiden tuottamisen siten, etteivät asiakkaan fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen ja taloudellinen turvallisuus vaarannu. Toisin kuin asiakasturvallisuudesta, potilasturvallisuudesta löytyy paljon julkaistua tutkimustietoa ja sen tietoperusta on esimerkiksi sairaalaympäristöissä jo suhteellisen vahvalla pohjalla. Nämä käsitteet kuvaavat henkilön henkilökohtaista turvallisuutta, mutta niillä on selkeä erottelu sen suhteen, kuinka henkilö määrittyy käsitteessä. Asiakasturvallisuudessa henkilöllä on asiakassuhde johonkin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutuottajaan. Asiakassuhde voi olla pitkäaikainen esimerkiksi silloin, kun henkilö asuu pitkäkestoisesti laitoshoidon tuottavassa organisaatiossa. Lisäksi asiakassuhde voi olla lyhytkestoinen esimerkiksi tapauksessa, jossa on tarkoitus tukea asiakkaan kuntoutumista kotipalvelussa. (Lähteinen, Pehkonen & Pohjola 2022, 343; Jylhä ym. 2021, 12.)

Asiakas-käsitettä on esitetty liittyvän läheisesti esimerkiksi termeihin *palveluiden käyttäjä*, *potilas*, *asianomainen*, *sidosryhmään kuuluva* ja *kansalainen*. Toisin kuin potilas-käsitteeseen liitetty ajatus hoidon kohteena olemisesta, asiakkaan rooli ymmärretään tiedostavampana ja aktiivisempänä omien asioiden hoitamisessa. (Jylhä ym. 2021, 12.) Tunnetumpi termi on epäkohta, jolla viitataan asiakasturvallisuuden puutteisiin, kuten asiakkaan epäasialliseen kohteluun tai kaltoinkohteluun, sekä toimintakulttuuriin liittyviin asiakkaalle vahingollisiin toimiin (Lähteinen ym. 2022, 343–344).

Suomen kansalaisen perusoikeuksiin kuuluvat tarpeenmukaiset sosiaali- ja terveyspalvelut. Sosiaalityön tehtäviin kuuluvat vahvasti ihmis- ja perusoikeuksien puolustaminen, oikeudenmukaisuuden edistäminen ja eriarvoisuuden vastustaminen. Tähän kuuluvat myös asiakkaan aseman ja oikeuksien turvaaminen. Sosiaalinen turvallisuus, oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja ihmisarvon loukkaamattomuus voidaan liittää osaksi koko asiakasturvallisuuden käsitettä. Käytännön toiminnassa asiakasturvallisuus toteutuu siten, että eri organisaatiot sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset toimivat eettisesti kestävien periaatteiden mukaisesti ja huolehtivat toimintakäytännöistä, joilla varmistetaan, että asiakas saa tarvitsemansa palvelut asianmukaisesti ja oikeudenmukaisesti. (Lähteinen ym. 2022, 344; Jylhä ym. 2021, 12-13.)

Lähteinen ym. (2022) esittelevät artikkelissaan tekemäänsä tutkimusta muodostamistaan neljästä kategoriasta, jotka ilmentävät asiakasturvallisuuden ulottuvuuksia sosiaalihuollossa. Kategoriat limittyvät yhteen, mikä havainnollistaa asiakasturvallisuuden moniulotteisuutta. Artikkelissa käsitellään sitä, millaisena sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset jäsentävät asiakasturvallisuutta sosiaalihuollossa. Tutkimuksen tavoitteena oli korostaa asiakasturvallisuuden moniulotteisuutta ja kuvata, kuinka nämä ulottuvuudet muodostavat kokonaiskuvan yhteiskunnallisella, organisaatiotasolla, yhteisötasolla ja yksilötasolla samalla asettaen tehtäviä, odotuksia ja vastuita. Tutkimus perustuu sille oletukselle, että asiakasturvallisuuden tarkka määrittely ja sen perustaminen tutkimustietoon ovat välttämättömiä, jotta voidaan varmistaa asiakasturvallisuuden toteutuminen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä. Tutkimusaineisto koostui 15 sosiaali- ja terveysalan asiantuntijan haastattelusta, jotka oli valittu ennalta määrätyistä organisaatioista. (Lähteinen, Pehkonen & Pohjola 2022, 344-345.)

Tutkijat analysoivat tekemäänsä tutkimusta sisällönanalyysia hyödyntäen. Analyysi keskittyi asiakasturvallisuuden toimintaan sekä asiantuntijoiden siihen liittämiin odotuksiin, oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Tutkijat loivat analyysinsa pohjalta neljä kategoriata, jotka edustavat asiakasturvallisuuden ulottuvuuksia. Nämä kategoriat nimettiin strategia-, vastuu-, seuraamus- ja eetoskategorioiksi. (Lähteinen ym. 2022, 346-347.)

2.4 Asiakasturvallisuus lastensuojelussa

Asiakasturvallisuuden näkökulmasta tarkasteltuna lastensuojelu vaatii äärimmäistä tarkkuutta ja herkkyyttä. Lastensuojelun ammattilaisilta edellytetään syvää ymmärrystä erilaisten toimenpiteiden ja interventioiden vaikutuksista asiakkaiden elämään, erityisesti niiden lasten ja perheiden kohdalla, jotka ovat kaikkein heikommassa asemassa. Lastensuojelussa asiakas on aina lapsi, jolloin hänen oikeuksiensa suojelusta on kyse. Asiakkaita ovat kuitenkin käytännössä myös lapsen perhe tai muu huoltaja, ja heidän kykyänsä huolehtia ja kasvattaa lasta arvioidaan, kontrolloidaan ja tuetaan. (Välimäki ym. 2021, 137.)

Asiakasturvallisuuden voidaan lastensuojelussa ymmärtää ilmenevän lastensuojelutyöhön ja sen toimintaan liittyvien yksiköiden ja organisaatioiden periaatteina ja toimintakäytäntöinä. Näiden tarkoitus on varmistaa lapsen ja hänen perheensä ja huoltajien saamien palveluiden turvallisuus ja lapsen suojelun toteutuminen. Lastensuojelussa korostuu sosiaalityöntekijän rooli ja vastuu lapsen omana sosiaalityöntekijänä. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on valvoa lapsen etua koko lastensuojeluasiakkuuden aikana ja varmistaa hänen asiakasturvallisuutensa. Lapsen etuun kuuluu työntekijän perusteellinen tuntemus lapsen tilanteeseen ja sosiaalityöntekijän valvontatehtävään kuuluu tietää, miten tehdyt ratkaisut tukevat lapsen turvallisuutta ja hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen asioista ja sijaishuollon sekä asiakasturvallisuuden valvonnasta on vastuu lapsen omalla sosiaalityöntekijällä. Lastensuojelussa asiakasturvallisuuden onnistuneena lopputuloksena voidaan pitää tilannetta, jossa lapsi saa tarvitsemansa avun ja hänen perheensä saa tarvitseman tuen. Lisäksi lapsen terveyden ja kehityksen vaarantuminen ehkäistään. (Välimäki ym. 2021, 138–141.)

Asiakasturvallisuus kiteytyy sosiaalihuollossa ja lastensuojelussa palveluiden, menetelmien, työtapojen ja tehtyjen toimenpiteiden ja päätösten turvallisuuteen. Huomionarvoista on

myös se, että sosiaalihuollossa ja lastensuojelussa voidaan joutua tekemään erilaisia rajoituksia, joissa asiakasturvallisuus voi vaarantua. Lastensuojelulaitoksen lapsi tai nuori voi vastustaa häneen kohdistettuja rajoitustoimenpiteitä ja voi tällöin vahingoittaa joko itseään, toisia asiakkaita ja työntekijöitä. Tilanteessa, jossa lapsen tai nuoren turvallisuus on uhattuna ja olosuhteet voivat aiheuttaa hänelle vaaraa, laiminlyönnin tai kaltoinkohtelun seuraukset voivat vaikuttaa vakavasti heidän terveyteensä ja turvallisuuteensa. (Välimäki ym. 2021, 143.)

3 TUTKIELMAN TOTEUTUS JA TIEDONHAUN KUVAUS

Tutkielmassani olen kiinnostunut tutkimaan sijaishuoltopaikasta luvattomasti poistumista eli hatkaamista sekä syitä sille, miksi nuoret hatkaavat. Tarkastelen hatkaamisen ilmenemistä lastensuojelun kontekstissa. Tutkielmani tavoite on ymmärtää hatkaamista ilmiönä ja sen taustalla olevia tekijöitä, ja tarkastella luvattomia poissaoloja asiakasturvallisuuden näkökulmasta. Lopuksi pohdin, miksi on tärkeää lisätä tietoisuutta hatkaamisesta ja luvattomista poissaoloista lastensuojelun sijaishuollon kontekstissa. Tutkimuskysymykseni ovat: Mitä luvattomista poissaoloista tiedetään tutkimuksen valossa ja miten luvattomat poissaolot kytkeytyvät asiakasturvallisuuteen?

Toteutan kandidaatintutkielmani kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kuvailevalle kirjallisuuskatsaukselle ominaista on mahdollisuus tuottaa laaja-alaisesti kuvattu yleiskatsaus tutkittavasta ilmiöstä ilman tiukasti asetettuja sääntöjä. Tämä mahdollistaa myös tutkimuskysymysten väljemmän asettelun. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on mahdollisuus käyttää tutkimusaineistoja laajasti, eikä aineiston valintaa rajaa tiukat säännöt. (Salminen 2011, 6.) Aineistonkeruun puolesta kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa voidaan tarkastella ilmiötä eri aineistojen avulla, ja tavoite on syventää ymmärrystä tutkittavasta aiheesta (Kangasniemi ym. 2013, 292). Tutkielmani käsitteellinen viitekehys sisältää lastensuojelun sijaishuollon ja laitoshuollon sekä hatka-ilmiön. Tutkimuksellinen viitekehys perustuu Lähteisen ym. (2022) tuottamaan tutkimukseen asiakasturvallisuuden ulottuvuuksista.

Aloitin tiedonhaun ja lähteiden kartoittamisen käyttämällä Jyväskylän yliopiston JYKDOK-hakupalvelua. Aloitin etsimällä kotimaista tutkimusta Arto-artikkeliviitetietokannasta. Hakusanoiksi valitsin käsitteen *hatka*, joka ei kuitenkaan yksinään tuottanut tulosta. Kokeilin etsiä tuloksia hakusanalla *hatkaaminen*, jolloin hakukone ehdotti minulle kolmea oppinäytetyötä Finna-hakupalvelusta. Hakusanoilla *lastensuojelu* ja *sijaishuolto* löytyy suuri määrä suomalaista tutkimusta, mutta halusin nimenomaan keskittyä sijaishuoltopaikasta luvattomasti poistumiseen tai palaamatta jättämiseen.

Kokeilin tehdä tarkempia rajauksia ja lisäsin suomalaiset hakusanat *hatka* OR *hatkaaminen* OR *luvaton poissaolo* OR *luvaton poistuminen* OR *karkaaminen* OR, sekä toisen hakuryhmän hakusanoilla *lastensuojelu* OR *lastensuojelulaitos* OR *lapset* OR ja *nuorisokoti*. Huomasin nopeasti, että suomalaista tutkimustulosta *hatka*-ilmiöstä lastensuojelussa on kovin vähän, joten en rajannut aineistoja julkaisuvuoden mukaan. Näillä rajauksilla tutkielmaan valikoitui muutama soveltuva aineisto. Lastensuojelun keskusliitto julkaisi vuonna 2013 Janne Telenin ja Irma Lehtosen selvityksen *Hatkassa – Selvitys nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishuolto-paikkojen toimintakäytännöistä*. Vuonna 2013 julkaistiin Sami Isoniemen väitöskirja *Sijaishuoltopaikasta poistuminen ja sinne palaamatta jääminen poliisin lastensuojeluviranomaisille antaman virka-avun näkökulmasta*. Valitsin nämä suomalaiset aineistot mukaan tutkielmaani taustoittamaan tarkastelemaani aihetta, niiden ollessa merkittävimmät luvattomia poissaoloja lastensuojelun kontekstissa käsittelevät kirjallisuudet.

Pesäpuu ry aloitti vuonna 2022 *Hatkassa*-hankkeen, jonka tarkoitus oli luoda mahdollisimman perusteellinen tietokatsaus *hatkaamisesta* ja lisätä tietoa aiheesta. Raportti korostaa hyvän sijaishuollon elementtejä, kuten nuorten osallisuutta, oikeuksien toteutumista ja luotettavia aikuisia. Tietoa kerättiin monilta tahoilta, kuten nuorilta, heidän läheisiltään ja ammattilaisilta. Vaikka raportti ei ole kaiken kattava, se tarjoaa laajimman ja monipuolisimman kuvan *hatkaamisesta* ilmiönä Suomessa 2020-luvulla ja esittää toimia, mitä sen suhteen olisi hyvä harkita. (Pesäpuu ry 2023.) Siksi päätin sisällyttää kyseisen raportin osaksi tutkielmaani, vaikkei se täysin asetu tieteellisen aineiston kriteereihin.

Siirryin etsimään kansainvälisiä e-aineistoja. Aloitin aineistojen etsimisen JYKDOK:n kansainvälisen haun kautta, jossa käytin hakusanoja *children run away*. Haku tuotti yli 400 000 vertaisarvioitua artikkelia. Kun rajasin julkaisuvuodet koskemaan vuosia 2020–2023, haku tuotti edelleen lähes 80 000 vertaisarvioitua artikkelia. Päätin tehdä tarkempia rajauksia ja lisäsin hakulausekkeisiin hakusanan *children run away* lisäksi *social work AND child protection AND foster care*. Rajasin julkaisuvuoden koskemaan edelleen vuosia 2020–2023, ja vertaisarvioituja artikkeleita löytyi silti yli 45 000.

Tein vieläkin tarkempia rajauksia, ja lisäsin tarkennetun haun hakukenttään käsitteet *run away behaviour* AND *run away*. Tällöin sain hakukerralla noin 2700 vertaisarvioitua artikkelia. Selatessani artikkeleita en kuitenkaan kokenut löytäväni sitä, mitä etsin. Päätin kokeilla laajentaa julkaisuvuodet koskemaan vuosia 2015–2023 samoilla hakusanoilla, jolloin hakutulos näytti noin 5500 vertaisarvioitua artikkelia. Tällä hakukerralla mukaan valikoitui aineistojen selaamisen jälkeen muutamia artikkeleita, jotka on julkaistu vuoden 2015 jälkeen. Jatkoin myöhemmin aineiston etsimistä ProQuestin Social Services Abstracts - tietokannasta, joka soveltuu tiedonhakuun sosiaalityön kontekstissa. Hakusanoina käytin “*runaway*” AND *social work* AND *foster care*, jolloin haku tuotti 19 vertaisarvioitua artikkelia. Käytin myös niin sanottua lumipallomenetelmää taustatiedon hankkimiseksi. Tarkastelin jo mukaan valikoituneiden aineistojen lähdeluetteloita, joista löysin lisää tutkimustietoa aiheesta ja mielenkiintoisia lähteitä.

Tiedonhakuni osoitti lopulta, että kansainvälistä luvattomia poissaoloja koskevaa tutkimusta on runsaammin, mutta suomalaista sopivaa aineistoa oli vaikea löytää. Olen valinnut tutkielmani analyysiaineistoon mukaan tutkimustietoa vuosilta 2013–2023. Lopulta tutkielmani aineistoksi valikoituivat Lähteisen ym. (2022) tutkimusartikkeli *Asiakasturvallisuuden ulottuvuudet sosiaalihuollossa*, Isoniemen (2019) väitöskirja, joka käsittelee sijaishuoltopaikasta poistumista ja sinne palaamatta jättämistä poliisin virka-avun näkökulmasta, Lehtosen & Télienin *Hatkassa* - selvitys nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishuoltopaikkojen käytännöistä sekä Kurjen ym. (2021) toimittama teos *Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla*. Näiden lisäksi hyödynsin Pesäpuu ry:n (2023) *Hatkassa*- hankkeen raporttia.

Kansainväliset tutkimukset, jotka valikoituivat tutkielmaani, olivat lopulta Kimin ym. (2015) monitasoinen analyysi kodin ulkopuolisesta hoidosta pakenemisesta ja Croslandin & Dunlapin (2015), Bowdenin (2017) sekä Byersin ym. (2023) tutkimusartikkelit luvattomista poissaoloista. Tutkimusartikkelit käsittelevät luvattomia poissaoloja, syitä niiden takana ja niistä seuraavia turvallisuusriskejä, sekä esittivät mahdollisia ratkaisuja luvattomien poissaolojen vähentämiseksi lastensuojelun tulevaisuudessa. Mukaan valikoitunut aineisto

käsitteli hatkaamista lastensuojelun kontekstissa, eikä tutkimuskirjallisuudessa käsitellä muunlaista nuorten keskuudessa tapahtuvaa karkaamista.

Valitsemani tutkimusaineisto tarjoaa mielestäni hyvän näkökulman ajankohtaiseen tutkimukseen, mutta on mahdollista, että siitä puuttuu joitakin merkittäviä lähteitä, jotka olisivat olennaisia tutkimusaiheeni kannalta. Aineiston analyysin toteutan aineistolähtöisesti nostamalla esille tutkimustiedon pohjalta erilaisia teemoja. Aineistoa analysoimalla pyrin saamaan vastauksia tutkimuskysymyksiini.

4 HATKAAMINEN TUTKIMUKSEN VALOSSA

Tässä kappaleessa tarkastelen sijoitettujen nuorten luvattonta poistumista lastensuojelulaitoksesta ja sinne palaamatta jättämistä analysoimalla aiempaa tutkimuskirjallisuutta aiheesta. Ensimmäiseksi käsittelen luvattomien poissaolojen määriä ja tilastoja sen verran, kuin niitä on tutkielman kannalta oleellista esittää. Seuraavaksi tarkastelen luvattomien poissaolojen taustalla olevia syitä ja sitä, millaiset taustatekijät ovat yhteydessä nuoren haluun karata lastensuojelulaitoksesta. Tämän jälkeen tarkastelen luvattomien poissaolojen ilmenemistä nuoren yleisessä turvallisuudessa ja tarkemmin asiakasturvallisuudessa. Lopuksi analysoin aineiston avulla asiakasturvallisuutta vaarantavia riskitekijöitä ja niiden tunnistamista lastensuojelussa.

4.1 Hatkaaminen tilastoissa

Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että 13–25 % sijaishuollossa olevista nuorista poistuu luvattomasti sijaishuolto paikasta. Hansung Kimin, David Chenotin ja Sokho Leen (2015) tutkimuksessa käytettiin tietoa Yhdysvaltojen vuoden 2009 Adoption and Foster Care Analysis and Reporting System (AFCARS) -järjestelmästä. Järjestelmä kerää tietoja lapsista ja nuorista, jotka ovat lastensuojelun asiakkuudessa ja joille järjestetään kodin ulkopuolista hoitoa. Tutkimus keskittyi 12–17-vuotiaisiin lapsiin, sillä Kimin ym. (2015) mukaan aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että yli 11-vuotiaat lapset poistuvat suuremmalla todennäköisyydellä luvatta sijaishuolto paikasta. Tutkimuksen mukaan nuoren ominaisuuksista sukupuoli, ikä ja diagnosoidut sairaudet ovat merkittävässä yhteydessä siihen, hatkaavatko nuoret. Vanhemmat tytöt poistuvat luvatta suuremmalla todennäköisyydellä kuin pojat, mitä on havainnollistettu yhteneväisellä kirjallisuudella Yhdysvalloissa. Kansainväliset tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet poikien poistuvan luvatta sijaishuolto paikasta todennäköisemmin kuin tytöt. Tästä syystä sukupuolten väliset havainnot saattavat vaihdella maittain. (Kim ym. 2015, 109–116.)

Vaikka Suomessa ei aktiivisesti tilastoida ja julkaista tietoa luvattomien poissaolojen määristä, Isoniemi (2019) arvioi väitöskirjatutkimuksensa pohjalta, että vuosien 2013–2014 aikana hatkaaminen kosketti jopa 7–8 % kaikista sijaishuollossa asuvista lapsista ja nuorista. Isoniemen (2019) väitöskirjatutkimuksen perusteella kahden vuoden tarkastelujakson aikana sukupuolella ei havaittu olevan merkittävää roolia poissaolojen kokonaismääriin. Poissaoloja kertyi yhteensä 1128 pojalle, mikä vastasi 3290 poissaoloa, kun taas 1103 tytölle kirjattiin yhteensä 3099 poissaoloa. Vuonna 2013 kodin ulkopuolelle sijoitettuja poikia oli 9463 ja tyttöjä 8608. Vuonna 2014 luvut olivat poikien osalta 9471 ja tyttöjen osalta 8546. (Isoniemi 2019, 135.) Hatkaavien nuorten määrä Suomessa on tehtyjen selvitysten mukaan pienempi, kuin ulkomailla tehdyissä tutkimuksissa (Lehtonen ja Télen 2013, 38).

4.2 Hatkaamisen syitä

Mikä saa nuoret poistumaan luvatta sijaishuoltoapaikasta? Hatkaaminen voi tapahtua hyvinkin spontaanisti, tai se olla pitkään suunniteltu ja kaikki vaihtoehdot huomioonotettu tapahtumaketju. Nopeasti ajateltuna nuoren karkaaminen sijaishuoltoapaikasta voi näyttäytyä viranomaisille protestina lastensuojelua kohtaan. Totuus voi kuitenkin olla jotakin muuta, kuten nuoren oirehdintaa elämässä kohdatuista vaikeista asioista. Hatkaamista voisi karkeasti jakaa kahteen luokkaan; osa nuorista lähtee karkuun lyhyiksi ajoiksi, lähinnä viettämään aikaa ystävien kanssa ja pitääkseen hauskaa. Toiset pakenevat joko pahaa oloaan ja/tai sijaishuoltoapaikkaa, jonka olosuhteita ei koeta mukaviksi. Tällöin karkureissu saatetaan suunnitella useista päivistä viikkoihin, ja takaisinpaluuta vältellään kaikin keinoin. (Lehtonen & Télen 2013, 19.) Kimin ym. (2015) tutkimustulosten mukaan nuoret, joille on diagnosoitu jokin kliininen sairaus, karkaavat pienemmällä todennäköisyydellä kuin nuoret, joilla on diagnosoitu mieliala- tai päihdehäiriö. Diagnosoidut emotionaaliset häiriöt sisältävät laajan määrän erilaisia oireita, kuten skitsofreenisiä tai autistisia oireita. Tutkimusartikkelissa nostettiin esille ajatus, että tulevassa tutkimuksessa olisi tärkeä selvittää, minkälaiset tunne- tai mielenterveysongelmat ovat

yhteydessä karkaamiskäyttäytymiseen, jotta palveluntarjoajat voivat kehittää strategioita hatkaamisen ehkäisemiseksi. (Kim ym. 2015, 116.)

Tutkimuksessaan Francesca Bowden (2017) haastatteli nuoria ja tarkasteli luvattomien poissaolojen syitä. Nuoret nimesivät haastatteluissa hatkaamisen syiksi esimerkiksi perheen ja ystävien ikävöimisen. Nuorten oli vaikea pysyä sijaishuoltopaikassa, sillä se esti heitä ylläpitämästä ja rakentamasta ihmissuhteita. Pakenemista kuvailtiin keinoksi päästä läheisten ihmisten luo. Toinen syy oli sijaishuoltopaikan kokeminen tylsäksi ja aktiviteettien puuttuminen. Muita esiin nousevia syitä oli vapauden ikävöiminen sekä turhautuminen lastensuojelujärjestelmään. Nuorille, jotka ovat kodin ulkopuolisessa hoidossa, vapaus ja itsenäisyys ovat merkittäviä. Kun nuoret kokevat, että heidän vapauttaan tai itsenäisyyttään rajoitetaan, se voi johtaa heidän hatkaamiseensa. Nuoret ovat kokeneet, että hatkaaminen tarjoaa heille ikävöimäänsä vapauden tunnetta. Toisaalta nuoret saattavat poistua luvatta, jos he ovat kokeneet sijaishuoltopaikkansa epämiellyttäväksi paikaksi muun muassa sen asettamien sääntöjen vuoksi. Nuoret ovat kamppailleet sopeutuessaan kodin ulkopuolisen hoidon rakenteelliseen ja laitosmaiseen luonteeseen ja kokeneet säännöt ja toimintamallit liian rajoittaviksi. Sen lisäksi nuorten hatkaamisen mahdollisuutta on lisännyt kokemus epäoikeudenmukaisista säännöistä erityisesti niissä tilanteissa, joissa heiltä on evätty esimerkiksi vierailut kotona. (Bowden 2017, 68–84.)

Lehtosen ja Télénin (2013) selvityksessä kysyttiin sekä nuorten, että lastensuojelulaitosten näkemystä siihen, mitkä ovat mahdollisia syitä nuoren hatkaamisen taustalla. Laitosten näkemyksen mukaan kolme yleisintä syytä karkaamiselle ovat kavereihin liittyvät tekijät, nuoren päihteiden käyttö ja nuoren psyykinen oirehdinta. Kavereiden tapaaminen ja kaverisuhteiden ylläpito voi olla laitoksessa asuvalle nuorelle haastavaa. Tähän voi vaikuttaa muun muassa laitoksen sijainti, säännöt ja toimintatavat. Lisäksi nuoren asioissa tavoitteena voi olla etäännyttää nuori hyvinvointia ja turvallisuutta heikentävistä kaveripiireistä. Nuorten esiin tuomat yleisimmät syyt hatkaamiselle Lehtosen ja Télénin (2013) selvityksen mukaan olivat laitoksen ulkopuoliset vetovoimatekijät, joihin kuuluu muun muassa ystävien kanssa vietetty aika, halu palata omin ehdoin perheen luokse ja tyttö- ja poikaystävien

tapaaminen. Toiseksi yleinen syy oli nuoren omaan vointiin liittyvät tekijät kuten yleinen ahdistus ja tylsyys. Kolmanneksi suurin syy karkaamiselle oli sijaishuoltopaikkaan liittyvät tekijät, kuten lastensuojelulaitoksen liian tiukat säännöt, haluttomuus asua laitoksessa ja ristiriidat joko henkilökunnan tai muiden nuorten kanssa. (Lehtonen & Télen 2013, 22.)

Nuoren elämässä voi olla kriittisiä kokemuksia, jotka vaikuttavat päätökseen karata sijaishuoltopaikasta. Nämä voivat liittyä kokemuksiin epäoikeudenmukaisuudesta, pahoinpitelyistä tai turvattomuuden tunteesta. Sijoitukseen ja lastensuojelujärjestelmään liittyvät tekijät voivat kasvattaa nuoren päätöstä karata. (Byers ym. 2023, 18.) Hatkaamiseen voidaan kuitenkin liittää myös monia tekijöitä, jotka koskettavat sijaishuoltoa laajemmin, eivätkä rajaudu vain hatkaamiseen. Jotta voidaan ymmärtää hatkaamista ja löytää sille ratkaisuja, on sitä tarkasteltava laajempuna kysymyksenä. (Pesäpuu 2023, 59.)

4.3 Hatkaaminen turvallisuusnäkökulmasta

Jokaisen karkaamistapauksen yhteydessä herää merkittävä huoli nuoren katoamisesta ja hänen terveytensä ja hyvinvointinsa tilasta. Nuoren sijainti ei ole tiedossa, eikä häneen välttämättä ole mahdollisuutta saada yhteyttä. Huoli kietoutuu väistämättä myös siihen, millaisessa seurassa nuori liikkuu ja minkälaisia haasteita ja vaaratilanteita hän voi hatkaamisen aikana kohdata. Suuri huolenaihe on myös se, että sijoitetuilla nuorilla on jo taustalla tekijöitä, jotka vaarantavat heidän turvallisen ja tasapainoisen kehityksen.

Kun tarkastellaan sijaishuoltopaikasta luvattomasti poistumista, ei voida yleisesti listata seurauksia ja vaikutuksia, joita nuorelle hatkaamisesta koituisi. Tehtyjen haastattelututkimuksien perusteella voidaan kuitenkin huomata, ettei nuorilla välttämättä ole täyttä ymmärrystä riskitekijöistä, joita hatkaaminen sijaishuoltopaikasta voi aiheuttaa, ja nuorilta voi karkumatkoilla puuttua riittävät resurssit suojella itseään (Bowden 2017, 6). Nuoren hatkaamiseen liittyy paljon turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyviä vaaroja. Haavoittuvassa asemassa olevat hatkanneet nuoret voivat altistua rikollisuudelle, päihteille

ja muille vahingollisille tilanteille, kuten seksuaalisen hyväksikäytön tai väkivallan uhriksi. Itse aiheutettuja turvallisuusriskejä on esimerkiksi päihteiden väärinkäyttö. Mitä pidempään nuori on hatkassa, sitä suurempi riski on oman turvallisuuden ja terveyden vaarantumiselle. (Isoniemi 2019, 103.)

Mikäli hatkaamiseen liittyy oleminen ulkona tai huonoissa olosuhteissa, kuuluvat terveys- ja turvallisuusriskeihin myös lepoon, ravintoon ja säätilaan liittyvät riskitekijät. Hatkassa olevan nuoren voi olla vaikea tyydyttää perustarpeitaan, kuten riittävän levon ja ravinnon saaminen. Hatkassa olevat nuoret saattavatkin hatkareissuillaan pyrkiä selviytymään tarjoamalla seksiä tai suojaamatonta seksiä esimerkiksi asumista, päihteitä tai ravintoa vastaan. (Isoniemi 2019, 103.) Päihteiden käytöllä, psyykkisillä ongelmilla ja käytösongelmilla oirehtivat nuoret saattavat usein kokeilla niin omia kuin laitoksenkin rajoja, jolloin hatkaamisesta saattaa tulla jatkuva kierre. Säännöllinen, jatkuva karkaaminen on uhka hyvinvoinnille, terveydelle ja turvallisuudelle. (Lehtonen & Télen 2013, 20.)

Pitkittynyt ja toistuva karkaaminen vaikuttaa negatiivisesti nuoren koulunkäyntiin. Tämä voi vaikuttaa tärkeän tulevaisuutta koskevan tiedon ja hyödyllisten aikuisuudessa tarvittavien taitojen puutteellisuuteen. Hatkaaminen ei ainoastaan vaikuta suoraan nuoren hyvinvointiin ja turvallisuuteen, vaan myös sen hetkiseen sijoitukseen ja mahdollisiin tuleviin tiukennettuihin rajoitustoimenpiteisiin sijaishuoltoon palatessa. Rajoitustoimenpiteet voivat osaltaan vaikuttaa sosiaalisten suhteiden ylläpitoon, vapaa-ajan aktiviteetteihin ja koulupoissaoloihin negatiivisesti, joka voi altistaa lopulta uudelle hatkaamiselle. (Crosland & Dunlap 2015, 1698.)

Kun sijaishuoltoon karataan, on lastensuojeluviranomaisten ja poliisin tehtävä paikantaa ja palauttaa lapsi takaisin sijaishuoltoon. (Crosland & Dunlap 2015, 1698.) Lapsen poissaolo ilman lupaa liittyy aina mahdolliseen vaaraan, mikä herättää huolta lasten vanhemmissa, lastensuojelun ammattilaisissa ja lapsen etsinnöissä mahdollisesti auttavassa

poliisissa. Häätokeskuksen, poliisin ja sosiaalipäivystyksen yhteistyö ovat avainasemassa hatkalaisen etsinnässä. (Lehtonen & Télén 2013, 4.)

Pesäpuu ry:n (2023) selvityksessä nuoret pääsivät jakamaan ajatuksiaan hatkaamiseen liittyvistä riskeistä ja mahdollisista vaaratilanteista. Kyselyssä nuoret jakoivat näkemyksiä siitä, että hatkaaminen tuo mukanaan monia vaaroja, kuten huumeiden käyttöön liittyvät riskit, päihteiden yliannostuksen, ravinnon ja yöpaikan puutteen sekä vakavat vaaratilanteet, kuten pahoinpitelyt ja jopa kuoleman. Nuorten vastauksissa myös ilmeni, että hatkaamisesta koituvat haitat eivät välttämättä ilmene heti, vaan ne voivat tulla esiin myöhemminkin. Selvityksessä kerrotaan, että kyselyyn osallistuneiden nuorten kanssa käytiin läpi hatkaamiseen liittyviä riskejä työpajoissa. Osa nuorista koki, ettei hatkaamisessa ole juurikaan riskejä tai että riskit liittyvät enemmänkin siihen, että nuoret löydetään poliisin toimesta ja heidän tulee palata sijaishuoltopaikkaan. Hatkaamisen riskinä nähtiin myös lomat, joiden menettäminen tarkoittaisi menetettyä mahdollisuutta nähdä läheisiä ihmisiä. (Pesäpuu ry 2023, 85–86.)

4.4 Hatkaamisen yhteys asiakasturvallisuuteen

Lähteisen ym. (2022) mukaan strategiakategoria keskittyy rakenteellisiin edellytyksiin ja pyrkii ennakoimaan ja ehkäisemään riskejä asiakasturvallisuuden varmistamiseksi. Jotta asiakasturvallisuuden toteutuminen voidaan varmistaa, on hatka-ilmio tunnettava ja tiedostettava sen taustalla olevia tekijöitä, jotka vaikuttavat nuoren elämäntilanteeseen ja elinympäristöön. (Lähteinen ym. 2022, 348–349; Lehtonen & Télén 2015, 19.) Hatka-ilmio ilmenee asiakasturvallisuuden eri kategorioissa. Strategiakategorian mukaisesti ja asiakasturvallisuuden takaamiseksi sosiaalityöntekijän tehtävänä on arvioida hatkaamisen sisältämiä riskejä ja muita sijoitukseen liittyviä turvallisuuskysymyksiä asiakkuuden alusta lähtien ja suunnitella mahdollisia toimenpiteitä nuoren turvallisuuden takaamiseksi.

Vastuukategoria korostaa sosiaalihuollon vastuuta asiakkaiden tarpeiden ja oikeuksien toteutumisessa. Periaate on, että kaikilla ihmisillä on mahdollisuus tarvitsemiinsa palveluihin. Asiakasturvallisuus voi toteutua silloin, kun palvelunjärjestäjä, palveluntuottaja ja ammattihenkilöt noudattavat toiminnassaan lakia. Vastuukategoria sisältää sosiaalihuollon palveluihin ja niiden järjestämiseen erityisen vastuun, sillä esimerkiksi lastensuojelun asiakkaana olevalla nuorella ei ole tietoa tai valmiutta hakea tilanteeseensa tai hänen asioistaan tehtyihin ratkaisuihin muutosta. Sosiaalityöntekijä vastaa viimekädessä nuoren asiakasturvallisuuden toteutumisesta, sillä hän käyttää merkittävää julkista valtaa, päättää lastensuojelullisten toimien tekemisestä ja viranomaisen edustajana vastaa lopulta niiden toteutumisesta. Asiakasturvallisuuden toteutumista on kuitenkin ennakoitava ja tarkasteltava organisaatiotasolta lähtien. Vastuukategoria kiteyttää sen, että asiakas voi luottaa hänen asioitansa hoitavan viranomaisen toimivan hänen parhaakseen, ja että asiakkaan hyvä kohtelu ja oikeudet toteutuvat. (Lähteinen ym. 2022, 349–350; Välimäki ym. 2021, 138.)

Seuraamuskategoria käsittelee tilanteita, joissa asiakasturvallisuus uhkaa vaarantua tai on jo vaarantunut, ja tarkastelee toiminnan seurauksia. Tutkimuksen mukaan riskien paikantaminen ja mahdollisten vaaratekijöiden tunnistaminen on helpompaa asumisyksiköiden kaltaisissa toimintaympäristöissä, kuten lastensuojeluyksiköissä. haastateltavien asiantuntijoiden mukaan asiakasturvallisuusriskit ja epäkohdat liittyvät niin tekemiseen kuin tekemättä jättämiseenkin. Asiakasturvallisuusriskin toteuttama seuraamus voi olla tutkijoiden mukaan asiakkaan turvattomuuden kokemus tai osallisuuden puuttuminen yhteiskunnassa, ja pahimmassa tapauksessa asiakkaan vakava vahingoittuminen tai kuolema. (Lähteinen ym. 2022, 351.) Sen lisäksi, että nuori voi hatkaamisellaan altistua vaaratilanteille ja esimerkiksi loukkaantua vakavasti, voivat puutteet asiakaskirjauksissa vaarantaa nuoren koko asiakasprosessin.

Tutkimuksen haastateltavat kertoivat, että ympärivuorokautisissa asumispalveluissa tehdään säännöllisesti tarkastuksia viranomisten toimesta ja esimerkiksi lastensuojelussa palvelun laadun arviointia edistää omaisten tarkkaavaisuus. Lastensuojelu yleisesti ja

sijoituksiin liittyvät epäkohdat nostetaan aika ajoin esille mediassa, joka on väistämättä vaikuttanut palvelujen kehittämiseen. Tutkijoiden mukaan seuraamuskategorialla on merkittävä yhteys strategiakategorian ohjausmekanismeihin. (Lähteinen ym. 2015, 352.)

Eetoskategoria leikkaa läpi muut kategoriat ja painottaa sosiaalihuollon eettistä perustaa, huomioiden moraalisen vastuun ja arvot sosiaalityön taustalla. Eetoskategoria toimii läpileikkaavana tekijänä strategia-, vastuu ja seuraamuskategoriassa koko asiakasturvallisuuden kontekstissa. Eetos ilmenee sosiaalihuollon ja sosiaalityön ydintehtävänä ja on perustana sosiaalihuollon ja sosiaalityön eettiselle toiminnalle. Kun vastuukategoriassa korostuu juridinen vastuu, niin eetoskategoria käsittelee moraalista vastuuta ja siihen liittyviä tekijöitä. Sosiaalityön arvot ja etiikka ovat työn perusta. Näitä lähtökohtia haastavat strategiakategoriassa esille tuodut pohdinnat sosiaalihuollon ja sosiaalityön riittämättömästä tietoperustasta, mikä kulkee ristiriidassa eetoksellisuuden kanssa. Eetoskategoriassa nähdään ongelmallisena asiakkaiden tarpeiden ja palvelujärjestelmän resurssien välinen ristiriita. Se puolestaan näkyy asiakkaiden lähtökohtaisesti heikosta arvostuksesta yhteiskunnassa ja sosiaalihuoltoon kohdistuvista säästöpainneista. Sosiaalityöntekijä käyttää työssään julkista valtaa, ja työtapojen ja työn organisoinnin muutokset edellyttävät työntekijältä jatkuvaa eettistä harkintaa. (Lähteinen ym. 2022, 352–354.)

Asiakasturvallisuuden yhtenä keskeisenä tavoitteena on järjestää, tuottaa ja toteuttaa palvelut siten, etteivät asiakkaan fyysinen, psyykinen, sosiaalinen ja taloudellinen turvallisuus vaarannu (Lähteinen ym. 2022, 344). Kun nuori lähtee lastensuojelulaitoksesta luvatta eli hatkaa, hänen turvallisuutensa vaarantuu monin tavoin. Hyväksikäytön ja väkivallalle altistumisen riskit kasvavat, kun hän ei ole valvotussa ympäristössä. Hatkaaminen voi vaarantaa myös nuoren terveyden ja hyvinvoinnin, jos hän altistuu päihteiden käytölle tai ei saa riittävästi ravintoa. Lisäksi luvattomat poissaolot voivat johtua traumaattisista kokemuksista tai henkisistä paineista, mikä voi vaikuttaa nuoren psyykkiseen hyvinvointiin aiheuttaen pelkoa tai ahdistusta. Hatkaaminen voi keskeyttää

nuoren koulunkäynnin tai merkittävästi vaikeuttaa sitä, mikä voi pahimmillaan johtaa ansiotyön ja asunnon hankkimiseen tarvittavien taitojen puutteeseen nuorten kasvaessa ja siirtyessä nuoruudesta kohti aikuisuutta. (Crosland ym. 2015, 1698.)

5 POHDINTA

Tässä kappaleessa keskityn kokoamaan yhteen tuloksia, jotka vastaavat asettamiini tutkimuskysymyksiin. Tutkimuskysymykseni olivat: "Mitä luvattomista poissaoloista tiedetään tutkimuksen valossa ja miten se kytkeytyy asiakasturvallisuuteen?" Halusin tutkielmassani tutkia hatkaamista ilmiönä ja mahdollisia syitä sille, miksi sijoitetut lapset ja nuoret karkaavat sijaishuoltopaikasta ja millaisia turvallisuusriskejä se voi sisältää. Tutkielman tutkimuksellinen viitekehys rakentui asiakasturvallisuuden ulottuvuuksiin, ja pohdinnassa tuon esille sen soveltuvuutta tutkielmani aiheeseen. Hatkatessaan sijaishuoltopaikoista, nuoret voivat vaarantaa myös ympärillä olevien ihmisten turvallisuuden ja hyvinvoinnin. Tutkielmaan valikoituneen aineiston analyysistä käy ilmi, että sekä nuoret, että sosiaalialan ammattilaisetkin jakavat samanlaisia näkemyksiä siitä, että hatkaaminen asettaa nuoren vakaville riskeille ja vaaratilanteille.

Aineistolähtöisen analyysini perusteella asiakasturvallisuus on keskeinen osa sosiaalityön käytäntöjä ja lastensuojelua. Lähteinen ym. (2022) tunnistivat tutkimuksessaan asiantuntijahaastatteluiden perusteella neljä sosiaalihuollon asiakasturvallisuuden ulottuvuutta, jotka ovat strategia-, vastuu-, seuraamus-, ja eetoskategoria. Jotta asiakasturvallisuuden voidaan todeta toteutuvan, edellyttää se kaikkien neljän ulottuvuuden toteutumista. Sijoitetun nuoren asiakasturvallisuuden takaamiseksi tulee nuorta suojella erilaisilta riskeiltä, tarjota heidän tarpeidensa mukaista tukea ja varmistaa ympäristö, joka edistää lastensuojelulain mukaisesti heidän hyvinvointiaan ja turvallisuuttaan. Asiakasturvallisuuden riskit ulottuvat laajasti yksilöihin, yhteisöihin ja yhteiskuntaan. Yhteiskunnan vastuu ja velvollisuus on erilaisten keinojen avulla pyrkiä takaamaan asiakasturvallisuus. Näitä keinoja ovat esimerkiksi lainsäädäntö, koulutus ja rakenteellisen tason tietopohja. Lisäksi Lähteinen ym. (2022) nostivat pohdintaan myös ajankohtaisen sote-palveluiden uudelleenjärjestäytymisen, joka toisaalta sisältää mahdollisuuden, mutta myös riskin asiakasturvallisuuden asiakkaiden oikeuksien ja palvelutarpeiden näkökulmasta. (Lähteinen ym. 2022, 354–355).

Nuorten hatkaaminen on aineiston analyysini perusteella yhteydessä kavereiden ikävöimiseen ja vahvaan haluun tavata kavereita ja perhettä. Asia luo kieltämättä suuren haasteen lastensuojelulle, sillä toisaalta sijaishuoltopaikassa pyritään tukemaan ja ylläpitämään nuoren luonnollisia ystävyysuhteita sijaishuoltopaikan ulkopuolella, kuitenkin samalla turvaten nuoren rauhallinen arki ja koulunkäynti. (Lehtonen & Télen 2013, 20). Ikosen ym. (2020) tutkimusraportin mukaan sijaishuollossa olevat nuoret kokevat valtavan muutoksen asuin- ja lähiympäristöjen vaihtuessa. Tämä vaikuttaa väistämättä nuoren vanhoihin ja uusiin ihmissuhteisiin. Onkin tärkeää turvata nuoren pysyvät ja jatkuvat ihmissuhteet sekä tukea uusien suhteiden syntyä. Lastensuojelulaitoksiin sijoitetut nuoret kokevat tavallista enemmän yksinäisyyttä ihmissuhteissa ja Ikosen ym. (2020) tutkimuksen mukaan noin joka viides lapsi ja nuori koki tapaavansa läheisintä ystäväänsä tai kaveriaan liian harvoin sijoituksen aikana. (Ikonen, Eriksson & Heino 2020, 37.) Mikäli nuoren koulunkäynti keskeytyy sijoituksen vuoksi tai opiskelu järjestetään vaihtoehtoisesti sijaishuoltopaikassa, saattavat nuoren vähäisetkin mahdollisuudet nähdä kavereita ja muita vertaisiaan vähentyä.

Sosiaalisten suhteiden lisäksi hatkaamisen taustalla oli nuoren omaan psyykkiseen vointiin liittyvät tekijät. Kuten myös Lastensuojelun Keskusliiton kannanotossa (2022) mainitaan, yhteiskunta kohtaa tänä päivänäkin haasteen, jossa lasten ja perheiden mielenterveysongelmiin tarvittava tuki on puutteellista ja usein saavutettavissa liian myöhään – joskus jopa vasta vakavan tilanteen ollessa käsillä. Lastensuojelun palvelut eivät yksinään vastaa tähän kasvavaan tarpeeseen. Haaste ei kuitenkaan ole uusi, vaan viimeisen kymmenen vuoden aikana lasten- ja nuorisopsykiatrian sekä lastensuojelun väliset haasteet ovat syventyneet. Sen lisäksi mielenterveyspalveluiden niukkuus on ajautunut liian usein lastensuojelun piiriin ja joissain tapauksissa kodin ulkopuoliseen sijoitukseen. Tämä koettelee lapsia ja perheitä, sillä avun saaminen viivästyy ja johtaa usein lastensuojelun tukitoimien tarpeeseen kriisien jo puhjettua.

Nyt ja tulevaisuudessa tarvitaan yhä tiiviimpää yhteistyötä eri alojen ja välillä, jotta lapset ja perheet saavat tarvitsemaansa apua. Erityisesti lastensuojelun asiakkaille on varmistettava parempi pääsy erikoissairaanhoidon palveluihin. Lisäksi tarvitaan nopeampaa reagointia matalan kynnyksen palveluissa lapsen hätään sekä voimavarojen lisäämistä jo ennaltaehkäisevissä palveluissa. (Lastensuojelun Keskusliitto 2022, 1-2.)

On tärkeää mahdollistaa nuoren tarvitsemat tukipalvelut, jotka myös kunnioittavat perhesiteitä ja muita nuorelle tärkeitä ihmissuhteita. Sijoituksen kannalta on tärkeää varmistaa sen vakaus ja toisaalta pysyvyys. Järjestelmätasolla käytäntöjen ja politiikan olisi tärkeä tukea nuoren tärkeiden ihmissuhteiden luomista ja ylläpitoa ja sen tulisi olla yksi sijoituksen tärkeimmistä tavoitteista. (Byers ym. 2023, 22.) Nuoren kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta on keskeistä, että heillä on vahva tukiverkosto, joka jatkuu myös sijoituksen päätyttyä.

Asiakasturvallisuuden ja strategisen lähestymistavan mukaan nuorten hatkaamista tulisi pyrkiä ennaltaehkäisemään tarjoamalla heille vahvaa tukea, ohjausta ja monipuolisia mahdollisuuksia turvallisiin toimintoihin ja harrastuksiin etenkin tilanteissa, joissa nuori on sijoitettu pidempiaikaisesti. Lähteisen ym. (2015) tutkimuksen mukaan riskialttiina pidettiin tilanteita, joissa sosiaalihuollon johtohenkilöillä tai työntekijöillä ei ole riittävää tuntemusta sosiaalihuollon substanssista tai lainsäädännöstä. Tällöin riskinä voi olla se, ettei asiakas saa tarvitsemaansa palvelua. Syitä voivat olla esimerkiksi asiakkuuteen pääsyn monimutkaistuminen tai organisaatiolähtöiset asiat. (Lähteinen ym. 2022, 350.) Sosiaalialan työntekijöiden jatkuvaa, motivoivaa kouluttautumista ja resursseihin panostamista tulee nostaa keskusteluihin hatkaamisen kontekstissa yhä enemmän tulevaisuudessa.

Hansungin (2015) ym. mukaan lastensuojelun olisi ensisijaisen tärkeää kehittää tehokkaita toimenpiteitä, jotka ennaltaehkäisevästi pienentävät hatkaamisen riskiä sijaishuollossa olevien nuorten keskuudessa tulevaisuudessa. Lisäksi toimenpiteiden tulisi keskittyä myös

jälkikäteen tapahtuviin interventioihin. (Hansung ym. 2015, 110). Kimberly Croslandin ja Glen Dunlapin (2014) tutkimusraportissa määriteltiin hatkaamista ilmiönä ja niiden riskitekijöitä, sekä hatkaamisesta nuorelle mahdollisesti koituvia seurauksia. Raportissa esitettiin ratkaisuehdotuksia luvattomille poissaoloille. Nuorille, joilla on suurentuneet riskit hatkata sijaishuoltopaikasta, tulisi pyrkiä sijoittamaan mahdollisuuksien mukaan perhehoitoon. Olisi tärkeää auttaa nuoria tunnistamaan mieluisia elämäntilanteita, joiden avulla he voisivat vakauttaa oman tilanteensa olosuhteiden mukaan. Perhehoito voi tarjota nuorille joustavampia sääntöjä ja enemmän itsenäisyyttä, mitä ei laitoshoidossa asuville nuorille voida välttämättä mahdollistaa. Tässä on kuitenkin omat haasteensa, sillä se vaatii lastensuojelulta riskien ja hyötyjen suhteen arviointia. (Crosland & Dunlap 2014, 1702.) On kuitenkin huomionarvoista, ettei kaikkien nuorien kohdalla voida pitää ympäristöltään avoimempaa perhehoitoa vaihtoehtona. Lastensuojelun tavoite on turvata nuoren kehitys, turvallisuus ja hyvinvointi. Mikäli lapsen tai nuoren hoito ja kasvatusta edellyttävät vahvempaa ammatillista osaamista, on laitoshoidon perhehoitoa parempi ratkaisu (THL, 2023).

Mielenkiintoinen nosto Pesäpuu ry:n (2023) selvityksestä oli se, että osa nuorista kertoi tiedostavansa hatkaamiseen liittyvät riskit, mutta se ei välttämättä herättänyt heissä suurta kiinnostusta. Nuorten vastauksissa ilmeni muita tekijöitä, kuten huumeiden saanti ja sekavan olon ja vapauden tavoittelu. Lisäksi vastauksissa esiintyi halu huolehtia läheisten hyvinvoinnista, vaikka se vaarantaisi oman turvallisuuden. Nuoret kertoivat, että jotkut pyrkivät välttämään riskejä suunnitelmallisella toiminnalla ja jatkuvalla yhteydenpidolla sijaishuoltopaikan työntekijöiden kanssa. Nuorten mukaan keskusteluja turvallisemmista toimintatavoista hatkan aikana ei ollut käyty sijaishuoltopaikan työntekijöiden kanssa. (Pesäpuu ry 2023, 86.) Luottamuksellinen ja turvallinen suhde työntekijän ja nuoren välillä edesauttaa tärkeitä keskusteluja, jotka voivat parhaassa tapauksessa ehkäistä nuoren suunnittelemaa luvattonta poistumista.

Lapsilähtöisiä arviointeja käyttämällä voidaan keskittyä aikuiskeskeisen ja vanhempien kanssa työskentelyn sijaan yhä vahvemmin lapsen tilannetta ja tarpeita huomioiden. Lisäksi lastensuojelun työmenetelmiä voidaan tarkastella asiakasturvallisuuden näkökulmasta, jolloin ammattilaisille on tarjolla näyttöön perustuvia työmenetelmiä. Esimerkiksi Lapset puheeksi -malli on menetelmä, jossa vanhemman mielenterveysongelman käsittelyssä huomioidaan lapsen kysymykset ja tunteet. (Välimäki ym. 2021, 140.) Tällaisen tutkimustiedon soveltaminen käytännön lastensuojelussa vahvistaa asiakasturvallisuutta, joka edelleen heijastuu nuorten ajatuksiin ja kokemuksiin sijoituksesta. Uskon tämän antavan oivan tilaisuuden myös luvattomiin poissaoloihin liittyvään tutkimukseen.

Lastensuojelun laadusta on keskusteltu viime vuosina erityisesti vakavien tapausten yhteydessä. Asiakasturvallisuudesta on toistaiseksi ollut vain vähän julkista keskustelua ja siihen liittyviä seikkoja on noussut esiin jopa kuolemaan johtaneiden tapausten yhteydessä. Asiakasturvallisuuden on tällaisissa tapauksissa varaantanut muun muassa puutteellinen dokumentointi ja tiedonkulun puutteet viranomaisten välillä. Asiakasturvallisuudesta huolehtiminen edellyttää rakenteellisten seikkojen kehittämistä, eikä se voi ulottua vain ruohonjuuritasolle. (Välimäki ym. 2021, 139–140.)

Tutkielman tekeminen jätti mieleeni kysymyksen, miten lastensuojelua voisi kehittää ja toimintatapoja parantaa siten, että hatkaamista ymmärrettäisiin paremmin ja täten hatkaamisriskin ympärillä olevien nuorten suojeleminen olisi tehokkaampaa? Hatkaaminen on ilmiönä monimutkainen, joten tuleviin tutkimuksiin olisi hyvä sisällyttää niin keskustelua arkipäivän pienistä huomioista, kuin suurista rakenteellisistakin haasteista. Lisääntynyt tieto hatkaamisesta ei ainoastaan auta vähentämään sitä tulevaisuudessa, vaan pyrkii luomaan yhä toimivampia keinoja auttaa ja tukea hatkariskin alla eläviä sijoitettuja nuoria. Näitä nuoria tulee pyrkiä auttamaan siten, että he voivat hankkia sosiaalisia, koulutuksellisia ja toiminnallisia valmiuksia ja taitoja, jotka auttavat heitä elämässä aina aikuisuuteen asti.

LÄHTEET

Muut lähteet

Ikonen, R., Eriksson, P., & Heino, T. (2020). Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi ja palvelukokemukset - kouluterveyskyselyn tuloksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. Saatavilla:

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140595/URN_ISBN_978-952-343-570-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Isoniemi, S. (2019). Sijaishuoltopaikasta poistuminen ja sinne palaamatta jääminen poliisin lastensuojeluviranomaisille antaman virka-avun näkökulmasta. Vaasa: Vaasan yliopisto, Acta Wasaensia. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-865-8>

Isoniemi, S. (2023) Luvaton poissaoleminen sijaishuoltopaikasta: Poliisin antama virka-apu lastensuojeluviranomaiselle vuonna 2020. Sosiaali- ja terveysministeriö.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165140/STM_2023_20_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Jarva, V. (2003). Venäläisperäisyys ja ekspressiivisyys suomen murteiden sanastossa. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S., Pietilä, A., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. (2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. Hoitotiede, 25(4), 291-301. <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128286/77409>

Lastensuojelulaki 417/2007.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Saatavilla:

Lastensuojelu.info. Sijaishuolto.
<https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelu/sijaishuolto/>

Saatavilla:

Lastensuojelun Keskusliitto. (2022). Lastensuojelu ei korvaa lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita. Viitattu 20.12.2023. Saatavilla: <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2022/04/20220407LastensuojeluEiKorvaaLastenJaNuortenMielenterveyspalveluitaKannanotto2022.pdf>

Missing Children Europe. Runaways. Viitattu 5.10.2023. <https://missingchildreneurope.eu/runaways/>

Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2023). Yhä useammasta lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus: Muut lastensuojelun mittarit pysyneet ennallaan. <https://thl.fi/fi/-/yha-useammasta-lapsesta-tehdaan-lastensuojeluilmoitus-muut-lastensuojelun-mittarit-pysyneet-ennallaan?redirect=%2Ffi%2F>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelulaitokset. Viitattu 7.10.2023. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>

Analyysilähteet

Bowden, F. (2017). Absconding; An Exploration Into Why Youth Abscond From Out-of-Home Care. The University of Auckland. Saatavilla: <https://researchspace.auckland.ac.nz/bitstream/handle/2292/32812/whole.pdf?sequence=2>

Byers, K., Barton, J., & Grube, W. et al. (2023). "I Ran to Make a Point": Predicting and Preventing Youth Runaway from Foster Care. Child Adolesc Soc Work J. <https://doi.org/10.1007/s10560-023-00930-3>

Crosland, K. & Dunlap, G. (2015). Running Away from Foster Care: What Do We Know and What Do We Do? *Journal of Child and Family Studies*, 24(6), 1697-1706. <https://doi.org/10.1007/cs10826-014-9972-x>

Kim, H., Chenot, D. & Lee, S. (2015). Running Away from Out-of-Home Care: A Multilevel Analysis. *Child Soc*, 29, 109–121. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1111/chso.12019>

Kurki, T., Jylhä, V., & Kekoni, T. (2021). Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla. *Gaudeamus*.

Lähteinen, S., Pehkonen, A., & Pohjola, A. (2022). Asiakasturvallisuuden ulottuvuudet sosiaalihuollossa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 30(4), 343–358. <https://doi.org/10.30668/janus.113603>

Lehtonen, I. & Telen, J. (2013). *Hatkassa - Selvitys nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishuoltopaikkojen käytännöistä*. Lastensuojelun Keskusliitto. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Hatkassa.pdf>